

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Reacties

Het proces bij de kleinianen

Reactie op

P. Niers, De groeipijn van de depressieve positie (2009-1, p. 2-15)

HENK DE MEIJ

Beste Pieter,
Om te beginnen wil ik mijn waardering voor je artikel uitspreken. Het gaat over een belangrijk onderwerp en het is niet eenvoudig maar wel helder. De manier waarop jij de theoretische concepten gebruikt in je gedachtegang maakt het mogelijk om je daar steeds concreet iets bij te kunnen voorstellen. Dat geeft het concrete een perspectief en dat maakt het abstracte levendig. De lezer wordt beloond voor zijn moeite. Wat je beschrijft aan verschijnselen als bijvoorbeeld de verticale splijting en de anonieme infiltratie van het ene deel in het andere is klinisch erg nuttig. Goed begrijpen wat jij beschrijft, levert een instrument op dat in het uitvoerende werk naar mijn idee goed en ook vaak te gebruiken is. Maar ik mis iets. Bij lectuur is mij meer dan eens opgevallen dat de kleinianen geen procestheorie hebben, althans dat die nogal armeterig is. Hun artikelen zijn doorgaans zeer overtuigend. Zij staan vol enerverend klinisch materiaal, vaak afkomstig uit dromen. Dat wordt dan geduid met bewonderenswaardig vernuft en creativiteit, en de uitwerking op de patiënt is onloochenbaar. Maar wanneer je in die artikelen zoekt naar beschrijvingen van het proces op langere termijn, dan is de oogst mager. Van bepaalde innerlijke tegenstellingen gaat de scherpte

af in en door een analyse. Met dergelijke aanduidingen moeten we tevreden zijn.

In jouw artikel krijgen we ook deze schrale troost niet. «De psychische ontwikkeling, die levenslang doorloopt, vergt immers ook levenslang het vermogen en de bereidheid telkens opnieuw van de paranoïde-schizoïde naar de depressieve positie te bewegen» (p. 4). Je beschrijft de psychische ontwikkeling als sisyfusarbeid. Men komt wel ergens, maar vervolgens moet men weer opnieuw beginnen. Het moeizaam bereikte besef dat het object een onafhankelijk bestaan heeft, wordt onvermijdelijk weer tenietgedaan. Daarin mis ik een ontwikkelingsopvatting als kader waarbinnen de door jou beschreven verschijnselen een plaats kunnen vinden. In de titel staat het woord «groeipijn», maar in het stuk zelf ontbreekt een duidelijke notie van groei. Je beschrijvingen geven de suggestie van een steeds van de ene voet op de andere gaan staan, terwijl het een open vraag blijft of je er een stap verder mee komt. Je verhaal gaat toch ook over analyse? Als je het naïef benadert, kun je denken: wat levert zo'n analyse me op, meer dan levenswijsheid?

Uit het woordgebruik en de allure van je betoog blijkt dat je de ambitie hebt om over de menselijke ontwikkeling als geheel zinnige dingen te zeggen. Volgens mij wil jij te veel doen met te weinig middelen. Ik mis concepten die nodig zijn om je beschrijvingen in te kaderen in een proces- en een ontwikkelingsopvatting. Ik noem er twee. Om te beginnen triangulatie. Je beschrijft twee zelfaspecten, het fantasie-Ik en het aangepast-Ik. Maar als je in een analyse hebt ontdekt hoe het fantasie-Ik zich heeft laten gelden in het aangepast-Ik, dan verandert dat daarmee dat aangepast-Ik. Licht en subtiel misschien, maar toch. Deze ontdekking is enkel mogelijk vanuit een derde positie,

van waaruit je zicht kunt krijgen op wat er is gebeurd. Als je bewust meemaakt wat jij beschrijft, het je ontworstelen aan de paranoïde-schizoïde positie en het weer daarin terugvallen, dan is dat slechts denkbaar vanuit een derde positie, van waaruit je kunt waarnemen en overdenken wat er met je gebeurd is. En dan kan de terugval onmogelijk een exacte herhaling zijn van wat eerder is meegemaakt.

Als tweede wil ik het concept 'het zelf' noemen. Dat gebruik jij vaak, maar op een terloopse en onnadrukkelijke manier. In je artikel gaat het steeds over zelfaspecten in wisselende relaties. Naar mijn idee kan ook zinvol worden gesproken over de zelfbeleving, die een bepaalde kwaliteit heeft (of mist), waarbij dat zelf dan als niet gedeeld wordt opgevat. Die kwaliteit van zelfbeleving kan al dan niet ontstaan, waarmee de dynamiek op de tijdslijn komt te liggen. Wanneer je dat inbrengt in jouw artikel geeft dat een duidelijker zicht op de ontwikkeling. Ik wil aanhaken bij wat je op pagina 12 schrijft over het besef 'zichzelf in relatie tot anderen nu pas te kunnen ervaren in een werkelijk perspectief'. Dat kun je een 'zelfbeleving met kwaliteit' noemen, die alleen kan zijn ontstaan vanuit het vermogen de derde positie in te nemen. Zichzelf [1], de anderen [2] en een werkelijk perspectief [3]. Het houdt in dat je de aanpassing opgeeft en bereid bent jezelf te zien zoals anderen jou ook kunnen zien. Dat veronderstelt een verzoening tussen binnen en buiten, tussen fantasie-Ik en aangepast-Ik. Op deze manier wordt toenemend de transparantie van het zelf verdragen. Dat geeft meer trefzekerheid en vrijheidsbeleving in het sociaal functioneren, die het opnieuw tot verdeeldheid en fragmentatie vervallen zullen verhinderen, respectievelijk beter oplosbaar maken. Wanneer men de moed kan opbrengen om zich voor te stellen wie anderen zien als zij jou zien, dan geeft dat een uitnodiging om afstand te nemen van het fantasie-Ik, zonder dat men in aanpassing hoeft te vervallen.

In dezelfde zin op pagina 12 noem je het 'ware zelf', waarvan ontdekt wordt dat het zo lang kwijt is geweest. Ik vind het een begrip dat vanuit de naïeve ervaring wel voorstelbaar is, maar het is onduidelijk wat er in jouw nauwkeurig geformuleerde betoog mee wordt bedoeld. Ik denk dat je vanuit mijn hierboven geformuleerde toevoegingen het beste kunt stellen dat het ware zelf zich in de loop van het analytische proces kan gaan aftekenen. Het lijkt mij iets wat je kunt vinden eerder dan terugvinden. Het 'true self' van Winnicott heeft zijn oorsprong in het persoonlijke verleden, maar het kan moeilijk worden opgevat als iets wat ligt te wachten om weer te worden teruggevonden. Een handzaam en krachtig zelfgevoel ligt bij de patiënten die jij beschrijft altijd in de toekomst, waarin het stukje bij beetje als zelf kan worden herkend. Bedankt voor de uitdaging, die mij de gelegenheid bood om eigen gedachten te formuleren.

Antwoord op de reactie van Henk de Meij

PIETER NIERS

Beste Henk,
Op de eerste plaats dank ik je voor je reactie op mijn artikel. Ik wil er graag op ingaan. Om het een beetje overzichtelijk te houden neem ik twee van de door jou genoemde zaken als uitgangspunt:

[1] *De kleinianen ontberen een procestheorie.* Het kan verkeren, want ik ben zelf de kleiniaanse theorie juist gaan zien als bij uitstek beschikkend over een procestheorie, met name waar het gaat om $PS \rightarrow D$ (de overgang van paranoïde-schizoïde naar depressieve positie), dat ik ook dicht bij de klinische ervaring vind liggen. Ik ben de D-positie steeds meer gaan zien, en dat wilde ik in het artikel laten uitkomen, als een uitbreiding van bewustzijn van de innerlijke werkelijk-